

Дзяржаўная ўстанова культуры
«Сетка публічных бібліятэк Мсціслаўскага раёна»
Аддзел бібліятэчнага маркетынга і сацыякультурнай дзейнасці

Сэрца, дзе ўсёй зямлі трывога...

Матэрыялы да 110-годдзя з нагоды юбілея Аркадзя Куляшова

Мсціслаў, 2024

Сэрдца, дзе ўсёй зямлі трывога... [Тэкст] : матэрыялы да 110-годдзя з нагоды юбілея Аркадзя Куляшова / Дзяржаўная ўстанова культуры «Сетка публічных бібліятэк Мсціслаўскага раёна» ; Адзел бібліятэчнага маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці ; [складальнік А. С. Лабетка, В. С. Несцярэнка ; адказы за выпуск Н. В. Сідарэнкава]. — Мсціслаў : Цэнтральная бібліятэка, 2024. — С. 45.

Асоба Аркадзя Куляшова займае асобнае месца ў літаратурным жыцці Беларусі. Узорам поўнай аддачы, эталонам глыбіні, чысціні і майстэрства засталася яго паэзія для нашчадкаў.

Метадычны дапаможнік змяшчае дадатковы матэрыял пра жыццё і творчасць А.Куляшова.

*Ёсць у паэта свой аблог цалінны,
Някрануты прастор для баразён,
Дзе ён працуе з першае хвіліны і да
апошніх вечаровых дзён;
Ёсць думак прагавітае насенне, Ужменю
назбіранае з дарог, Што спелага чакае
ўвасаблення, Заліўшы хваляй жытняю
аблог; Ёсць сэрца маладое, без якога —
Без палкага, жывога пачуцця — Няма ў яго
нічога: ні аблога, Ні плённыхдум, ні самага
жыцця.*

Аркадзь КУЛЯШОЎ

Біяграфічныя звесткі

«Народжаны ў век наш гразовы...» Аркадзь Куляшоў — пясняр-філосаф, які надаў мастацтву слова рысы маштабнасці, вечнасці, узяў яго на ўзровень сусветнай вартасці, стаў заканадаўцам творчасці, у якой сардэчнае трапятанне і глыбокі роздум, канкрэтнае і агульнае, светлае і змрочнае жывуць у добрай згодзе. Гаворачы словамі паэта (артыкул «Непарыўная сувязь з жыццём»), пастаянна, «як зялёная трава з выпаленай зямлі, прарастала ў сэрцы» ягоным «прага працы і неўміручасці», сапраўднай паэзіі, што рэалізавалася у зборніках «Новая кніга», «Сасна і бяроза», «Хуткасць», у паэмах «Цунамі, «Варшаўскі шлях», «Хамуціус», «Далёка да акіяна». Лепшыя творы А. Куляшова — сімвал веры ў перамогу Добра і Гармоніі на Зямлі:

Ратуй людзей з бяды ліхой, іх душы
На гвалт і на адчай не пакідай,
Ты радасць ім нясі, сабе — адчай,
Ім — волю, гвалт — сабе, ты духам дужы.
Варшаўскі шлях

6 лютага 1914 года. Мясцічка Саматэвічы Касцюковіцкага раёна. Незвычайная драўляная хата — былая карчма, а затым дом вінакура, які з «лёгкай рукі» «горам катаваных сялян», што ў рэвалюцыю ўшчэнт разбурылі бровар, дастаўся вясковым настаўнікам. У гэтым пераабсталяваным рупнымі рукамі новых гаспадароў доме святкавалі нараджэнне сына Аркадзя. З гэтай хаты-гназда выляталі ў свет дзеці-птушкі. Памяць пра яе захавалася ў сэрцы ўражлівага юнака на ўсё жыццё, каб пазней выліцца ў вобразныя радкі, поўныя яркіх дэталей-драбніц. А. Куляшоў любіў свой родны кут, матчыну хату, захоўваў у памяці росныя сцежкі-дарожкі, спеўныя начныя вечары, намаганні бацькоў, каб выжыць у даваенны голад.

Другі этап біяграфіі А. Куляшова — студэнцкія гады. Спачатку ён вучыўся ў Мсцілаўскім педагагічным тэхнікуме (1928—1930), дзе пасябраваў са старэйшымі за яго паэтамі Змітраком Астапенкам і Юліем Таўбіным, уступіў ў мясцовую філію «Маладняка». Пазней яго сяброў арыштуюць як «нацыяналістаў». З. Астапенка цудам вырвецца з-за гулагаўскага дроту і загіне ў Закарпацці, закінуты ў тыл ворага. Сцежка Таўбіна абарвецца ў далёкай Сібіры. Пра сваіх сяброў, А. Куляшоў пакіне і дакументальныя, і мастацкія (раздзелы паэмы «Далека да акіяна», вершаваны цыкл «Маналог») успаміны.

Малады паэт спасцігаў сутнасць складанай эпохі, настройваўся на хвалю юнацкага аптымізму, верыў у будучыню і тады, калі вучыўся на літаратурным факультэце Мінскага педінстытута (1931—1933). Кожнае лета ён наведваў родныя мясціны і, як пазней напіша ў аўтабіяграфіі, «сачыў за новым жыццём вёскі, за тымі пераўтварэннямі, якія з году ў год усё выразней і выразней зменьваюць яе воблік».

У вайну А. Куляшоў «родны Мінск» пакідае, «бамбёжкаю гнаны», працуе ў франтавым друку (газета «Знамя Советов»), на свае вочы бачыць смерць і разбурэнне, палымяным словам заклікае народ змагацца з лютым

ворагам. Яго паэма «Сцяг брыгады», напісаная літаральна на перадавой, стала гімнам подзвігу воінаў, няскораных людзей. Летуценнасць і светласць настрою ў суровы ваенны час канчаткова выцеснена болем, перажываннем страты малой і вялікай Радзімы, сяброў:

Я не проста свой дзённік пішу,
А прысуд вынашу.
Каб над ворагам здзейсніць пасля,
Бо чакае ратунку
Заняволеная зямля,
Нашых прагнучы пацалункаў.

У грозную пару паэт сябраваў з А. Твардоўскім — адным з першых слухачоў яго «Сцяга брыгады». Вайна і страты ўзвысілі А. Куляшова над канкрэтнымі абставінамі і далучылі яго музу да пазнання ўсеагульных, усечалавечых ісцін.

Пасляваеннае жыццё і творчасць А. Куляшова ўмоўна можна падзяліць на дзве часткі: да 1956 года, з якога пачалася пераацэнка ранейшых каштоўнасцей, і пасля. Паэт двойчы ўдасцоены Дзяржаўнай прэміі СССР: у 1946 годзе за паэму «Сцяг брыгады» і ў 1949 годзе за «Новае рэчышча». Ён актыўна перакладае творы А. Пушкіна, М. Лермантава, С. Ясеніна, І. Катлярэўскага, Г. Лангфела, у тым ліку такія шэдэўры, як «Медны коннік», «Яўгеній Анегін», яму надаецца званне народнага паэта БССР. У атмасферы ўзвелічэння чалавека як асобы пасля XX з'езда КПСС, аднаўлення дэмакратычных нормаў жыцця пасля выкрыцця культуры Сталіна адбываецца азарэнне мастака, а яго творчасць набывае адзнакі агульначалавечай вартасці і значнасці.

Аркадзь Куляшолў належыць да першасных велічынь сярод творчых постацяў беларускай літаратуры. Ён валодаў магутным ліра-эпічным талентам, у якім абсягі эпічнага светабачання неабдыіна разрасталіся, шырэлі:

Спакою не ведаць ні ноччу, ні днём
І не прыставаць у знямозе,
Вялікай любові дажджом
І агнём
Зямлю цалаваць у дарозе.
Хуткасць
Ёсць хуткасць гуку, ёсць – звышгукавая,
Ёсць хуткасць зор, прыкметная для ўсіх.
Яшчэ ёсць хуткасць думкі, хуткасць тая,
Што, як святло, стагоддзе абганяе,
З тысячагоддзем размашляе ўслых.
О, таямніца кніг, скажы, з якіх
Людскіх глыбін ты цуды здабывала?

У Куляшова праявіўся магутны і дзівосны дар пераасэнсавання – бачыць з'явы і рэчы мнагамерна, іншасказальна, у высвечванні бясконцых

дадатковых увасабленняў, стварэнні новых вобразных паняццяў – шторму акіяна, свету і антысвету, кругабегу жыццёвых пераўтварэнняў, гадзінніка сэрца і замлі, вечнага маўзалея нябыту, адроджанага насення, паклічу вяшчунняў-зязюль:

Я – трэці свет, я кропелька малая
Тых светаў двух – звычайны чалавек,
Што неба і зямлю ў сабе змяшчае
І ў свет адзін злучае іх навек.

Літаратурная дзейнасць Куляшова.

Першы верш А. Куляшоў напісаў на рускай мове з шасцігадовага ўзросту. У 1926 г. у Клімавіцкай акруговай газеце “Наш працаўнік” з’явіўся ў друку яго верш на беларускай мове “Ты мой брат” (будучы паэт вучыўся тады ў шостым класе Саматэвіцкай сямігодкі). У наступныя гады яго творы змяшчаліся ў часопісах “Чырвоны сейбіт”, “Маладняк”, “Польмя”, газеце “Чырвоная змена”, а ў 1930 годзе Белдзяржвыдавцтва выпусціла зборнік яго вершаў “Росквіт зямлі”. Цыкл вершаў “Сонечнае заўтра”, паэмы “Аманал”, “Гарбун” (“Антон Шандабыла”) неслі ў сабе філасофска-эстэтычны патэнцыял для далейшага росту паэта.

З 1931 г. па 1933 г. Аркадзь Куляшоў вучыўся на літаратурным факультэце ў Мінскім педагагічным інстытуце. Прыязджаючы дамоў на канікулы, ен актыўна ўключаўся ў працоўнае жыццё вескі.

У пачатку 30-х гг. выйшлі першыя зборнікі вершаў А. Куляшова – “Па песню, па сонца” і “Медзі дождж ” (1933). Яны прасякнуты пачуццём радаснага самасцвярджэння асобы ў грамадстве. Разам з тым увагу Аркадзя Куляшова прыцягваюць і трагічныя падзеі нядаўняга мінулага. Пра лес інвалідаў першай сусветнай вайны А. Куляшоў раскажаў у паэме “Крыўда”.

Пачатак 30-х гг. быў надзвычай складаным у літаратурным жыцці. У гэты час некаторыя крытыкі перакрэслівалі значэнне культурнай спадчыны, ставіліся з пагардай да выдатных твораў нашых класікаў. Аркадзь Куляшоў, нягледзячы на сваю маладосць, заставаўся цвёрдым у сваіх поглядах на літаратуру. Ен ведаў, што фармальнае штукарства збядняе літаратуру, што творчасць Купалы і Коласа з’яўляецца вялікай школай для маладога пісьменніка. “Усе часцей і часцей,- пісаў пазней А. Куляшоў пра гэты перыяд свайго творчага жыцця,- звяртаюся да крыніц народнай творчасці, да твораў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Пушкіна і Някрасава”. Вялікую ролю ў творчым лесе А. Куляшова адыграла паэма “Краіна Муравія” А. Твардоўскага. “Я нікольні не перабольшу, калі скажу, што, як паэт, сваім нараджэннем абавязаны менавіта гэтаму твору”, - так пісаў А. Куляшоў у 1962 г. Пазней ен прысвяціў памяці А. Твардоўскага сваю паэму “Варшаўскі шлях”, у якой раскрыў велічнае аблічча выдатнага рускага паэта.

У другой палове 30-гг. А. Куляшоў напісаў шэраг твораў пра маладое пакаленне савецкіх людзей, шчырых у сваім імкненні аддаць сілы Бацькаўшчыне, верных у сяброўстве і дружбе. Да ліку такіх твораў

адносяцца паэма-песня "У зяленай дуброве", аб'яднаныя ў цыкл "Юнацкі свет".

А. Куляшоў востра перажываў трагедыю першых дзен Вялікай Айчыннай вайны. 24 чэрвеня ён пакінуў разбураны Мінск, пяхком прайшоў "горкі шлях" да Оршы, а ў Калініне добраахвотна ўступіў у рады Чырвонай Арміі. Пасля вучобы ў Ноўгарадскім ваенна-палітычным вучылішчы А. Куляшоў працаваў у армейскай газеце "Знамя Советов". На старонках франтавога друку паэт расказваў пра суровую праўду змагання з фашысцкімі вылюдкамі, пра мужнасць і стойкасць байца-камсамольца на Бранскім фронце, якога фашысты на марозе аблілі вадой, пра безыменнага мінаметчыка, які на сваім участку стрымліваў наступленне фашысцкай дывізіі. "Дзень на перадавой, вечар у дарозе, ноч у зямлянцы, дзе пры цьмяным святле газоўкі пісаліся вершы, нарысы, артыкулы, заметкі. А раніцою ўсе гэта ўжо чыталася ў палках і на батарэях" - так пісаў пра работу франтавога журналіста рускі паэт Аляксей Суркоў. Так праходзілі на фронце дні і ночы і ў Аркадзя Куляшова.

Ва ўмовах франтавога жыцця А. Куляшоў здолеў напісаць выдатныя мастацкія творы за незвычайна кароткі час. У жніўні 1942 г. ён напісаў паэму "Сцяг брыгады" - кнігу пра байца, які зведаў горыч разгрому брыгады, страту баявых сяброў, але выйшаў з варожага акружэння разам з параненым камісарам. У паэме " Дом №24 ", напісанай таксама ў гады вайны, А. Куляшоў расказаў пра абуджэнне жыцця на папалішчах вайны, пра вяртанне да жыцця чалавечых душ, спапаленых вайной. Назаўжды ў народнай памяці застануцца героі напісаных А. Куляшовым у гады вайны балад - дзеці і сястра камандзіра партызанскай брыгады Міная Шмырова, расстраляныя фашыстамі, камсамалец, абліты на марозе ледзяной вадой мужныя беларускія дзяўчаты, якіх фашысты вывезлі ў Германію, але не змаглі зламаць духоўна. Пра гэта Аркадзь Куляшоў расказаў у такіх творах, як "Балада аб чатырох заложніках", "Камсамольскі білет", "Ліст з палону", "Над брацкай магілай". Гэтыя творы ў гады вайны не толькі гаварылі суровую праўду пра пакуты і мужнасць нашага народа - яны былі і застаюцца крыніцай духоўнай сілы чалавека.

У пасляваенны час А. Куляшоў таксама напісаў шмат твораў пра выдатных сыноў нашага народа. Найбольш значнымі ў гэты час кнігамі былі зборнікі вершаў "Камуністы", "Новая кніга", "Сасна і бяроза", а таксама паэмы "Цунамі", "Далека да акіяна", "Варшаўскі шлях". Цыкл вершаў "Маналог", прысвечаны памяці З. Астапенкі і Ю. Таўбіна, беспадстаўна абвінавачаных у гады культу асобы Сталіна. Пра выдатнага кіраўніка нацыянальна – вызваленчага руху ў 1863 г. Кастуся Каліноўскага А. Куляшоў расказаў у драматычнай паэме "Хамуціўс" (1975). Назва твора паходзіць ад падпольнай мянушкі, якую ўзяў сабе К. Каліноўскі, падкрэсліўшы тым самым сваю блізкасць да сялян, якіх паны называлі хамамі.

Паэзія А. Куляшова – гэта ўсхваляваны маналог пра людзей, якія ва ўпартым змаганні з варожымі абставінамі застаюцца непераможнымі духоўна. Раптоўная смерць абарвала 4 лютага 1978 г. паэтычны маналог

мужнага паэта – мысліцеля і грамадзяніна, але ў яго творах назаўсёды засталіся жыць вобразы лепшых сыноў нашага народа – жывая памяць пра гераічнае мінулае. У творах навечна застаўся з намі і вобраз паэта, які ўзбагаціў беларускае мастацкае слова новым сэнсам – паглыбленым разуменнем сутнасці эпохі. Пра гэта вельмі добра сказаў Янка Брыль: "Да болю часам шаблонная фраза: "У асобе яго мы страцілі...". Не, у асобе Аркадзя Куляшова мы – у самым шырокім, трывалым гучанні гэтага мы – набылі, маем паэта, значэнне якога надзейна мацуе вечнасць нашага слова".

*Стаю і з пачуццём неўтаймаваным
Гляджу на след блакітны за кармой.*

*Як быццам я плыву не акіянам,
А Бесядзю — жаданаю ракой.
Плыву па ёй! Як хлопчыку малому,
Паслаў мне лёс блакітную раку —
Праз цёмны акіян яна дадому
Мяне вядзе, як маці, за руку.*

Стаю і з пачуццём неўтаймаваным

Рака Бесядзь.

Гэта ўсё, што засталася ад некалі вялікай, ладнай хаты — колішняй прыдарожнай карчмы, што на беразе рэчкі Чарнабуткі, прытока Бесядзі. Бацька часта наведваў сялібу, марыў адбудаваць яе...

*З хаты пачынаецца
Кут, што людзям люб.
Хата ў птушкі маецца,
У крыніцы — зруб,
Што ў гады далёкія
Прадзеды-дзяды
Ёй рубілі з вокнамі,
З брамкай — для вады,-
Каб цяклі струменьчыкі,
Пакідалі лог,
Як акно — агецьчыкі,
Як сляды — парог...*

Далёка да акіяна

Аркадзь Куляшоў – выпускнік Саматэвіцкай сямігодкі, 1928г. Ужо два гады, як ён друкуе свае вершы.

Я пакідаў маленства край,
Дзе жыў жыццем вяселым,
Прыйшла і мне чарга “бывай”
Сказаць лясам і долам.

Глядзелі зоры на мяне
Здалёк, як на другога,
Нібы за жорава мяне
Лічылі маладога.

Адчуў я прагу вышыні,
Зямля дала мне сілы,
Мяне ўзнялі юнацтва дні –
Майго адлёту крылы...

(Я пакідаў маленства край)

Мсціслаўскі педтэхнікум. Філія “Маладняка”. 1929г. Сядзяць (злева на права): П. Скокаў, В. Гарабец, А. Сапрыка. Стаяць: А. Куляшоў, Ю. Таўбін, А. Якаўлева, З. Астапенка, Я. Сінякоў. Гэтая фота, падараванае Аркадзю Куляшову у сярэдзіне 60-х гадоў Станіславам пятровічам Шушкевічам, нагадвае пра гады юнацкага сяброўства трох паэтаў – мсціслаўцаў.

Аркадзь Куляшоў (другі справа) – Калінінскі фронт, раён Мяснога Бора. Ля рэдакцыйнай зямлянкі газеты “Знамя Советов”. Кастрычнік, 1941 год.

Сямейнае фота (у першым радзе сядзяць): сын Уладзімір, жонка Аксана Фёдараўна з унукам Уладзімірам Бярберавым, дачка Валянціна, Аркадзь Куляшоў. У другім радзе сядзяць: хатняя гаспадыня Ірына Рогава і сын Куляшова Аляксандр. Фатаграфія зроблена 27 студзеня 1960 года.

Ксенія Вечар – Шчарбовіч, жонка Аркадзя Куляшова. 1962г.

Аркадзь Куляшоў з дачкой Валянцінай. Нарач, 1956г.

Аркадзь Куляшоў з жонкай
Ксеніяй Вечар і Аляксеем
Зарыцкім

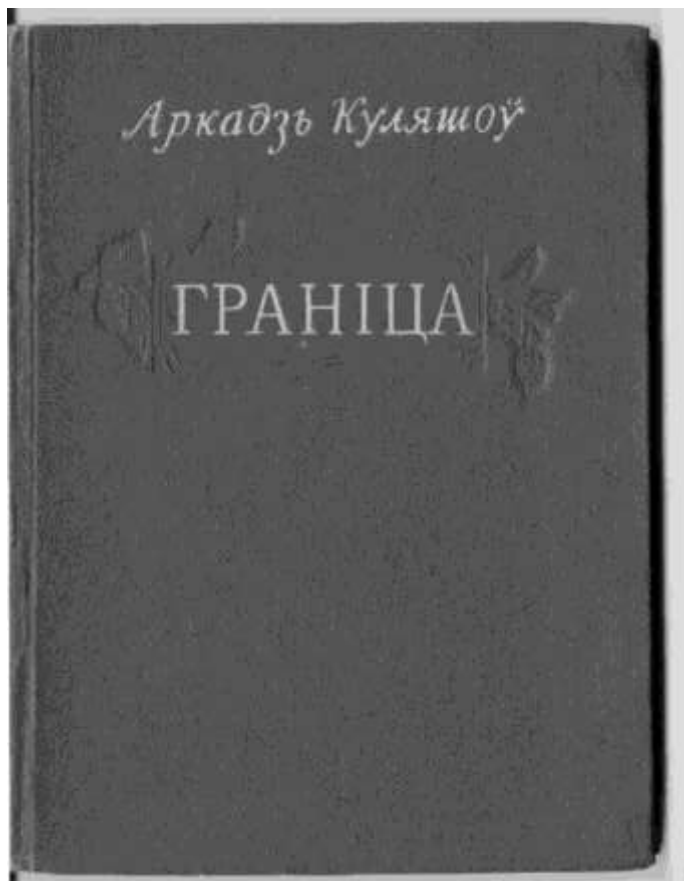

Аляксандр Мікалаевіч Куляшоў з другой жонкай Вулянай,
з сынамі Аркадзем і Уладзімірам 1932 г.

Аркадзь Куляшоў 1977г.

Творы Аркадзя Куляшова

Книга объединяет две поэмы.

Первая поэма «Варшавски шлях» рисует разносторонне и образно человеческий и литературный облик поэта Александра Твардовского, сердечно рассказывает о многолетней дружбе с ним автора книги

Вторая поэма «Хамутиус» повествует о выдающемся белорусском революционере Кастусе Калиновском, он же Хамутиус, он же Черноцкий, он же Яська.

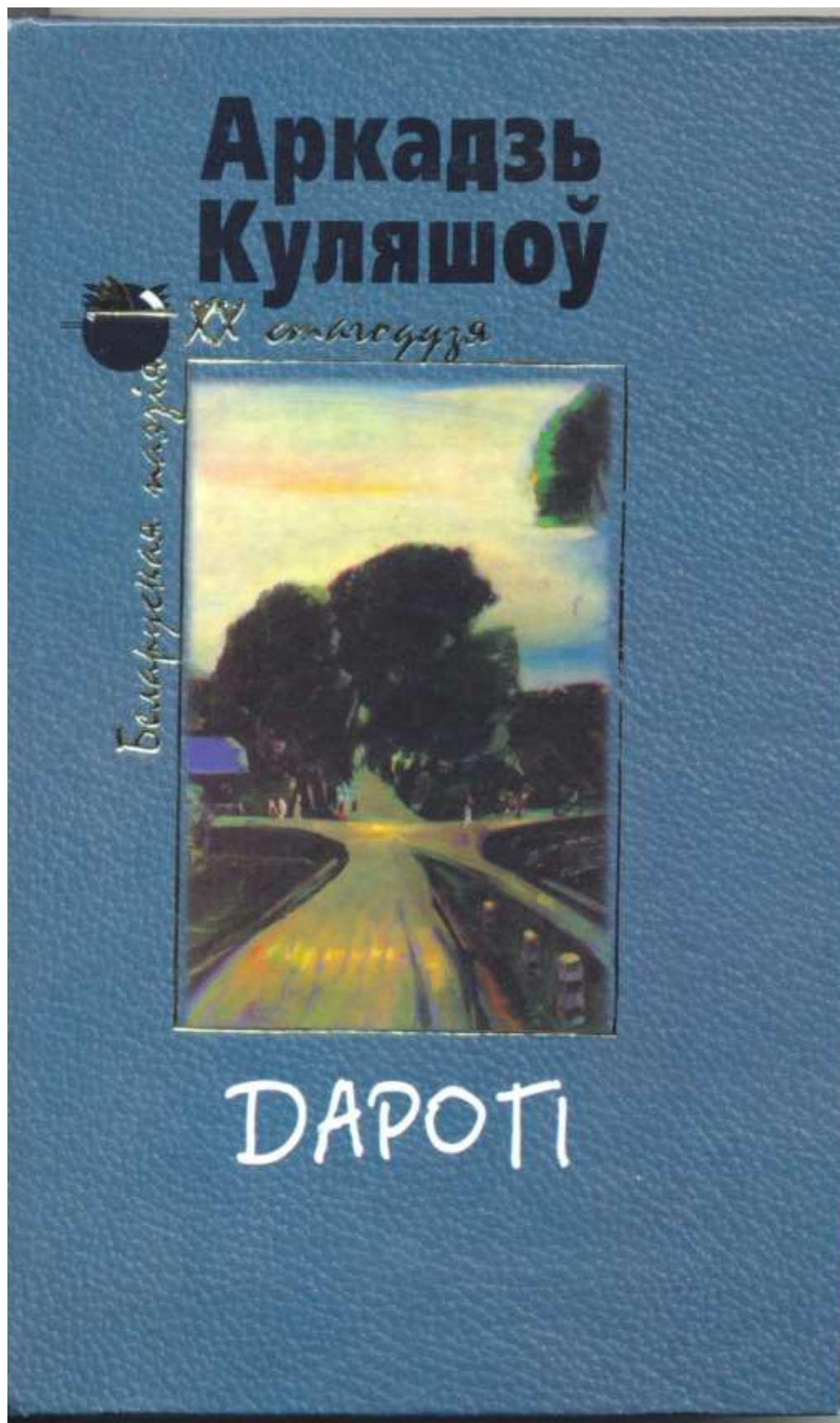
Кніга народнага паэта Беларусі, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, класіка беларускай літаратуры Аркадзя Куляшова (1914 – 1978).

Перакладзена на многія мовы народаў нашай краіны і народаў свету, Аркадзь Куляшоў стаў паўпрэдам нашай роднай паэзіі

“Далёка да акіяна”
паэма народнага паэта
Беларусі Аркадзя
Куляшова.

Героі паэмы –
сучаснікі паэта,
жыццёвы творчы шлях
якога прыпадае на гады
ломкі царскай машыны
прыгнёту і сцвярджэння
сацыялістычнага ладу
на беларускай зямлі.

Паэзія Аркадзя Куляшова (1914 – 1978) – гэта вечная захопленасць жыццём і творчым гарэннем, яркасцю пачуццяў, нястомнае напружанне душы і думкі, пазнанне сябе і людзей. У кнігу увайшлі лепшыя вершы з творчай спадчыны паэта, паэмы “Цунамі”, “Хамуціус”, “Варшаўскі шлях”

АСУДЖАН Я ЛЮБОЎЮ ПАЖЫЦЦЁВА...

Літаратурна-музычная вечарына

Сцэна нагадвае кватэру. Справа і злева — сталы з тэлефонам. На адным са сталоў — партрэт Аркадзя Куляшова, на другім — фатаграфія М. П. Шмырова. На цэнтральнай сцяне — плакат "Асуджан я любоўю пажыццёва", пад ім — сямейныя фатаграфіі паэта ў рамачках. Уверсе — экран для фільма. Абапал сцэны прымацаваны плакаты:

"Я - акіяна жытняга калоссе, мільёны лёсаў змешчаны ў маім", "Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая...".

Гучыць песня "Алеся" (словы А. Куляшова, му-зыка І. Лучанка).

Вядучая. Добры дзень! Перш чым пачаць нашу гутарку, просім прыслухацца да слоў песні.

Вядучы (*пасля невялікай паўзы*). "Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая", — такімі ласкава-шчымлівымі словамі звяртаўся Аркадзь Куляшоў да сваёй каханай.

Вядучая. Аркадзь Куляшоў. Яго называлі салаўём паэзіі. І мы, прысвячаючы яму і яго творчасці сённяшняе свята, пастараемся пераканаць вас у тым, што так яно і было.

Гучнасць запісу песні "Алеся" ўзмацняецца.

Вядучы. Песня Ігара Лучанка і Аркадзя Куляшова "Алеся", што загучала на пачатку сямідзесятых, імгненна стала шлягерам.

Вядучыя становяцца злева і справа ад сцэны і глядзяць за тым, як на сцэну выходзіць Паэт, пады-ходзіць да аднаго са сталоў. Музыка паступова сцішваецца.

Паэт.

Пайшла, пакінуўшы мне золкі і туманны,
Палынны жаль с'мугой ахутаных дарог,
Каб я хвілінны боль і горыч гэтай раны
Гадамі ў сэрцы заглушыць сваім не мог...

Бывай.

Вядучая. Гучала адусюль, уражваючы слухача не толькі прыгажосцю, але і незвычайнай чысцінёй і пяшчотнасцю эмоцый паэтычнага слова.

Вядучы. Аўтару слоў, Аркадзю Куляшову, чалавеку амаль "юбілейнага ўзросту", пачалі тэлефанаваць сябры, прыяцелі, знаёмыя — аматары яго паэзіі.

Чуецца тэлефонны званок, за адным сталом — Паэт, за другім — Сябар.

Сябар. Добры дзень, Аркадзь!

Паэт. Добры.

Сябар. Тэлефаную пад уражаннем тваёй песні "Алеся". Я ў захапленні. Шчыра кажу: парадаваў, парадаваў.

Паэт. Я таксамы рады, што ты рады...

Сябар. Ведаеш, я не думаў, што ты такі малады душой.

Паэт. Добра ж ты ведаеш маю паэзію... (*кладзе трубку*).

Сябар (нейкую хвіліну слухае кароткія гудкі і, разгублены, таксама кладзе трубку і ідзе за кулісы).

Паэт.

Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая,
Чаму так горка, не магу я зразумець.
Шкада заранкі мне, што ў небе дагарае
На ўсходзе дня майго, якому ружавець.

Бывай.

Зноў чуецца тэлефонны званок.

Крытык. Алё, алё...

Паэт. Я слухаю.

Крытык. Добры дзень, славуты паэт Беларусі.

Паэт. Ну, гэта ўжо занадта...

Крытык. Я не раю табе быць надта сціплым, асабліва пасля таго, як ты напісаў такую песню. Калі б я не ведаў твайго ўзросту, падумаў бы, што радкі належаць зусім маладому паэту. "Пайшла, пакінула мне золкі і туманны, па-пынны жаль смугой ахутаных дарог..."

Паэт. Добра ж ты ведаеш маю паэзію...

Крытык. Так, я ведаю і люблю твае вершы. Некаторыя нават на памяць вывучыў. А твой новы верш "Алеся"...

Паэт. Шчыра кажучы, гэта не новы верш.

Крытык. Як - не новы?

Паэт. Я напісаў гэты верш, калі мне было чатырнаццаць гадоў, я яшчэ вучыўся ў школе... (*кладзе трубку*).

Вядучая. Сапраўды, пісаць Аркадзь Куляшоў пачаў вельмі рана. Першы яго верш з'явіўся на старонках клімавіцкай акруговай газеты "Наш працаўнік" у 1926 годзе.

Вядучы. Праз год было змешчана каля дзесяці вершаў у газеце "Магілёўскі селянін", а адзін верш быў надрукаваны нават у рэспубліканскай газеце "Беларуская вёска".

Вядучая. У 1928 годзе, калі юнаку было чатырнаццаць гадоў, у часопісе "Полымя" з'явіўся яго верш "Бывай" - першы варыянт песні "Алеся", якая сёння набыла шырокую папулярнасць дзякуючы музыцы Ігара Лучанка і выка-нанню яе ансамблем "Песняры".

Гучыць песня "Алеся". Зацяжненне. На экране — заключныя кадры фільма "Край крынічны".

Паэт.

Ці помніш першае нясмелае прызнанне?..
Над намі жаўранкам звінеў і плакаў май.
Назаўтра золкае, туманнае світанне,
Суровы позірк твой і мой нямы адчай.
Пайшла, ніколі ўжо не вернешся, Алеся.
Бывай, смуглявая, каханая, бывай.
Стаю на ростанях былых, а з паднябесся
Самотным жаўранкам звініць і плача май.

Вядучы. Першае каханне. Няспраўджанае, непадзеленае, безнадзейнае ці шчаслівае... Каго яно не абмінула? І ці для многіх засталася адзіным?

Вядучая. Моцным было пачуццё юнага паэта да дзяўчыны з імем Алеся.

Вядучы. Каханне чатырнаццацігадовага хлапчука да шаснаццацігадовай дзяўчыны было толькі марай, летуценнем. Але мара гэтая аказалася роднаснай таму моцнаму ўздыму, які выклікала яшчэ ў васьмігадовага Аркадзя высокая паэзія. Ён рос настолькі ўражлівым, што не мог без слёз чытаць паэму Міхаіла Лермантава "Мцыры".

Крытык. Беларуская паэзія не ведала, здаецца, другога такога ранняга і хуткага творчага ўзыходу. У шаснаццаць гадоў першая кніга "Росквіт зямлі", у васемнаццаць - яшчэ дзве - "Па песню, па сонца!" і "Медзі дождж".

Сябар. Але Куляшоў не спыняецца на дасягнутым, яго не задавальняе напісанае, ён шмат працуе над удасканаленнем свайго паэтычнага майстэрства.

Крытык. Вынікам яго ўпартых пошукаў сталі вершы 1938 — 1940-га гадоў, якія склалі нізку пад назвай "Юнацкі свет".

Сябар. Красою і свежасцю палоняць вершы "Юнацкага свету", тут сама маладосць расказвае пра сябе, даверліва, адкрыта. Вось верш "Бюро даведак".

Паэт (*бярэ ручку і піша*). "Выпускнік вясковай сямігодкі..."

На сцэну выходзяць Юнак і Дзяўчына.

Юнак.

Выпускнік вясковай сямігодкі
Падышоў пад школьны ганак. Сходкі
На спякоце летняй млеюць, спяць,
Узыходзіць ён:
Ледзь-ледзь рыпяць.
Ён вучыўся тут гадоў з сямі,
Потым свет пабачыў не ў лятунках,
Тросся ў пасажырскіх па чыгунках —
Адвыкаў ад школьнае сям'і.
Не адвык.
Цяпер рашае гэтак...

Паэт.

Ад дажджу зайдуся, ад расы,
Кінуся ва ўсе бюро даведак,
Пазнаходжу хлопцаў адрасы.

Дзяўчына.

З невядомае для нас прычыны
Не з хлапцоў пачаў ён, а з дзяўчыны
Пошукі вандроўныя свае
(А для гэтага прычын стае).
Вопратка яго з дажджу дыміцца -

Ён яшчэ пад сонцам не прасох;
Шлях размыты,
На траве пясок...
Тут прайшла нядаўна навальніца.
Кій нясе.
У бакавой кішэні
Залатое вечнае пяро.
Хмар апошніх адпльваюць цені,
На краю сяла стаіць бюро.

Юнак.

Ён бяжыць з гары,
Мінае гаці...
Там жыве тае дзяўчыны маці,
У яе даведку можна ўзяць.
А яна? Падумае, што зяць.
Цяжка дыша, адчыняе дзверы,
У руках пяро з лістком паперы —
Вось і скончыў пошукі свае...
Вось і маці.
Ён пазнаў яе.

Дзяўчына.

Маці зяця кліча да стала,
Шчасця міскай поўнаю частуе,
Згадвае пра дочку дарагую,
Што ў гасцях нядоўга пабыла.
Як гасціла тут і як даўно,
І куды паехала — патроху
Маці ўсё раскажа.
У акно
Госць глядзіць на доўгую дарогу.

Юнак.

А назаўтра
Затапіла печ...
А яму дамоў збірацца трэба,
Толькі шкода (вось якая рэч!)
І хацінкі гэтае і неба.

Дзяўчына.

А чаму — не знае сам як след.
Ён не муж дзяўчыны, не каханак.
А яна яму, як светлы ранак,
Як юнацкі непаўторны свет.
Юнак і Дзяўчына, узяўшыся за рукі, ідуць на левы бок сцэны.

Паэт.

Маці за руку мяне ўзяла,
Колькі слоў сказала напаследак,

Адрас ёсць!

Дыміць бюро даведак

Пад гарою на краю сяла.

Бюро даведак. (*Бюро даведак*).

Паэт набірае нумар тэлефона. Пасля гудка на сцэне з'яўляецца Алеся, бярэ трубку тэлефона, што стаіць на другім стале.

Алеся. Алё...

Паэт. Аляксандра Васілеўна? Алеся?

Алеся. Так.

Паэт. Я рады чуць твой голас.

Алеся. І мне прыемна чуць цябе, Аркадзь.

Паэт. Як жывеш, Алеся?

Алеся. Лепш не пытайся. У мяне гора, Аркадзь. Памёр дарагі мне чалавек.

Паэт. Прабач, не ведаў. Ты, напэўна, таму і не адказала на мой апошні ліст?

Алеся. Так, Аркадзь, даруй, калі ласка, за маўчанне: зноў нада мною цёмныя хмары гора, і я не магу ні думаць пра што-небудзь іншае, ні пісаць...

Паэт. Магчыма, усё было б інакш, калі б ты паслухалася майго голасу ў той далёкі год...

Алеся. Тады ўсе мае мары і жаданні былі скіраваныя да адной мэты: вучыцца, спазнаць іншае жыццё. І не аднаму табе я адмовіла, многія могуць на мяне крыўдаваць. А я рвалася, ляцела ў марах і наяве і проста ненавідзела ўсіх, хто мяне затрымліваў.

Паэт. Нават так?..

Алеся. Так. У мяне не было іншага выбару: ці замуж, ці ехаць вучыцца. А там - новыя інтарэсы, новыя людзі, а ты - недзе ў мінулым, і нават не паспрабаваў наблізіцца, пазнаёміцца. Адна справа - дзеці, і зусім іншая - сталыя, дарослыя, даводзіцца пазнаваць сяброў дзяцінства нанова. А мы так і не сустрэліся зноў, і што ты за чалавек на самай справе — я так і не ведаю.

Паэт. Я таксама...

Алеся. Вось і ўся праўда, Аркадзь. Прабач, я больш не маю сіл гаварыць. Бывай.

Паэт. Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая... (*кладзе трубку, абодва слухаюць песню, якая гучыць мацней на апошніх словах Алеся*);

...Бывай, смуглявая, каханая, бывай.

Стаю на ростанях былых, а з паднябесся

Самотным жаўранкам звініць і плача май.

Сястра.

З дзеўчынай развітваўся юнак,

Аддаваў яе шляхам, далінам.

— Лепш бы млынам стаць... -

Падумаў так

І зрабіўся на тым месцы млынам.

Людзі жыта носяць дзень у дзень,

А драўляны млын слухмяна меле.
Замест сэрца - б'юцца жорны ў целе,
А замест крыві — Вады струмень...
Кажа нам паданне пра яго,
Што не можа ён з тых чараў выйсці,
Як не перамеле усяго,
Што яму належала калісьці.
Як належала яму не шмат,
Дык спадзе з яго палон драўляны,
Прыйдзе зноў ён вольны да дзяўчат,
Ні ў адну яшчэ не закаханы.
А як шмат? Але гадаць не след,
Бо адзін ён ведае пра тое,
Што яму належаў цэлы свет,
Як хадзіў з дзяўчынай у жытное. (Млын).

Узяўшыся за рукі, смеючыся, выбягаюць на сцэну Юнак і Дзяўчына, ён дорыць ёй кветкі.

Дзяўчына.

Мы хадзілі некалі сюды
Насыпаць у кайстры жалуды.

Юнак.

Потым ты сядзела пад дуплом
Гаспадыняй...

Дзяўчына. Ты - гаспадаром.

Юнак.

Жалудоў дзве кайстры -
Твой пасаг...

Дзяўчына.

Гралі шэршні-майстры
На басах.

Юнак.

Пад равеснікам суровых Продаў
Чай пілі мы з жалудовых
Сподкаў.

Дзяўчына. А цяпер?

Юнак.

Мінуўся гульняў час,
Сподкі замалыя ўжо для нас...

Дзяўчына.

А дупло для нас зацесны дом:
Цёмна ў ім,
Не свеціць ён агнём.

Юнак.

Мы з табою хітрымі былі,
Раскідалі попел па зямлі,

Пахавалі сподачкі ў траве...
Дзяўчына. Хто цяпер у доме тым жыве? (Шэршні).
Смеючыся, Юнак і Дзяўчына бягуць за кулісы.

Паэт.

Я жыву на вуліцы Маскоўскай...
Пад вясновым громам і дажджом,
Адлюстраваны ў панелі коўзкай,
Там стаіць шматпавярховы дом.
Пакланіўшыся вясне і маю,
Кліч зязюлі ўчуўшы з-за ракі,
Кожны год
У вёску ад'язджаю
Падышаць, чым дышаць землякі.
Нехта з іх, за гутаркай сяброўскай,
У мяне спытае? "Дзе жывеш?.."

Адкажу:

"На вуліцы Маскоўскай..."

(На той самай, пра якую верш.)

І, пачуўшы вуліцу такую,
Ён ласкава гладзіць вус сівы і ўяўляе, мусіць,
Што жыву я

Недзе недалёка ад Масквы... (Вуліца Маскоўская).

Вядучая. Яшчэ перад Айчыннай вайной на першай Дэкадзе беларускай літаратуры і мастацтва (1940) у Маскве ўпершыню пачулі цудоўныя вершы маладога паэта.

Вядучы. Высока ацаніў творы рускі пісьменнік Аляксей Талстой. Вядомы беларускі скульптар Заір Азгур расказваў...

Сябар. На трыбуну ўзышоў Аркадзь Куляшоў. Пачаў чытаць свае вершы. У зале напружаная цішыня. Усіх зачараваў паэт сардэчнымі вершамі.

Бялевіч А. Чарадзеі.

Паэт. Успамінаецца мой ціхі край забыты,
Дзе рос, дзе першы раз рукой нясмелай
Усё, што ў юным накіпела сэрцы,
Ўсе радасці дзіцячае пары,
Ўсё горкае ў таемны сшытак вынес...
І лёгка мне было, і плакаў я,
Таму што ўсё смялася навокал,
Таму што ў радасці не чуеш горкіх слёз.
І помніцца мне першае каханне;
З тых пор ніколі болей не кахаў
Так шчыра, і так лёгка, і так сумна,
Як я кахаў яе — адну дзяўчыну,
Якую людзі клікалі Алесяй
(Знаць прозвішча нікому не цікава),
З прыгожымі задумнымі вачыма,

З якою я праходзіў курс навук
У нашай небагатай сямігодцы... *(Дарогі).*

Сябар. Бачыў я, як захваляваўся Аляксей Талстой, як добра засвяціліся яго вочы. У перапынку ён сказаў:

— У Беларусі ёсць салавей паэзіі - гэта Куляшоў, і падумаўшы, дадаў
— Узрушыў мяне, сэрца маё крануў чараўнік паэзіі Куляшоў.

Бялевіч А. Чарадзеі.

Сястра. Юнацкая летуценнасць не засланыла ад яго вялікай адказнасці за сённяшняе і будучае Радзімы, за лёс свайго народа. Паэта радуюць вялікія пераўтварэнні ў краіне і адна-асова трывожыць прадчуванне суровай бітвы...

Адалена гучыць песня "Свяіленная война" А. Аляксандрава.

Паэт.

Як ад роднай галінкі дубовы лісток адарваны,
Родны Мінск я пакінуў, нямецкай бамбёжкаю гнаны.
Міма дрэў, міма дрэў
Усю ноч я ішоў, — за спіною
Родны горад гарэў,
І не ведала сэрца спакою. *(Сцяг брыгады).*

Вядучы. 24 чэрвеня 1941 года пакінуў разбураны фашысцкай бамбардзіроўкай, ахоплены пажарам Мінск. Пеша прайшоў горкі шлях ад Мінска да Оршы. Цягніком даехаў да Калініна, быў пасланы ў ваенна-палітычнае вучылішча пад Ноўгарадам, а адтуль на службу ў армейскую газету "Знамя Советов".

Вядучая. Тое, што ўбачыў паэт у першыя дні фашысцкай навалы, уразіла душу трагізмам і нечаканасцю.

Паэт і Юнак апранаюць шынелі.

Вядучы. Ён надзеў шынель, каб бараніць Радзіму ад ворага, і прайшоў праз суровыя выпрабаванні, прыняўшы ў сэрца бязмежнае народнае гора.

Сястра. Боль іншых ён убіраў у сваё сэрца. Як, напрыклад, цяжка перажываў трагедыю Міная Піліпавіча Шмырова, які ў ліпені 1941 года арганізаваў і ўзначаліў партызанскі атрад у Суражскім раёне. Партызаны ласкава называлі яго бацькам Мінаем.

Высвечваецца фатаграфія М. П. Шмырова.

Крытык. Фашысцкія каты ўзялі ў заложнікі яго дзяцей, аб'явілі славу таму камандзіру ультыматум: дзеці будуць расстраляныя, калі бацька не здасца. Сэрца бацькі было перапоўнена нязмерным горам, душу раздзіралі думкі.

Зацяжненне. У святле пражэктара бачым за сталом "Бацьку Міная" з фатаграфіяй у руках.

Мінай. Дзеці мае дарагія, родныя мае. Ну як жа мне вам перадаць, як расказаць мой боль, маю бяду? Сэрца б я сваё вырваў з грудзей за вас, але як вас уратаваць, вырваць з кіпцюроў лютых сцярвятнікаў... Сотні, тысячы жыццяў мне давераны, не магу іх пакінуць на пакуты. Што прыдумаць, што рабіць? У бой ірвуцца мае хлопцы, гатовы галовы пакласці за маіх дзяцей...

Бялевіч А. Мінай Шмыроў.

У выкананні "Песняроў" сцішана гучыць песня "Балада аб чатырох заложніках" (музыка У. Мулявіна).

Мінай. Страшныя для мяне былі твая дні і ночы. Нібыта жывыя, цэнямі з магілы ўставалі, да мяне свае рукі працягвалі дзеці. Лягу, а за-снуць не магу. Задрамлю на хвілінку, а мне га-ласы дзяцей чуюцца: выратуй з бяды, родны бацька. Адпомсці за нашы пакуты, за нашу смерць фашыстам!.. І я помсціў! Я ішоў у агонь і ў пекла. Па мне стралялі, але мяне ўжо і кулі варожыя не бралі, - у бядзе, у гневе сваім за-гартваўся, жалезным, непрабіўным зрабіўся.

Бялевіч А. Мінай Шмыроў.

Зацямненне. Промень пражэктара высвечвае Салдата, які ідзе з глыбіні сцэны.

Салдат.

Ёсць пад Стараю Русаю

руская вёска Лажыны.

Там, нібы ў Беларусі,

і вербы растуць, і рабіны.

Там жаўцеюць

Прыгожыя

Краскі

За вёскай у лузе,

Там ржавеюць

Варожыя

Каскі,

Нібы ў Беларусі.

Там магіла ёсць брацкая ў лузе

за вёскай Лажыны,

Там хлопцы беларускія

чэсна галовы злажылі...

(Над брацкай магілай).

Праходзіць, прысаджваецца на край сцэны.

Паэт.

Сябры, каго вайна скасіла кулямі,

Дыханне ваша чую за спіной.

Зноў грозна, разварушанымі вуллямі,

Гудуць франты...

Не ціхне вечны бой.

Сябры, каго вайна скасіла кулямі.

На сцэне з'яўляюцца па чарзе дзяўчаты з аркушамі паперы, лістамі-трыкутнікамі, сярод іх Алеся.

Паэт.

Да цябе шляхоў не знаю, да мяне — не знаеш ты,

Лепей нас дарогу знаюць нашы частыя лісты.

(Адказ).

Алеся. Дарагі!

Не хаваю тугі:

Невясёлы мой лёс, невясёлы...

Пакідаю я родныя сёлы,
Па рэйках вязуць мяне колы
У Нямецчыну,
Нібы ў Турэччыну...
Не адна я, з дзяўчатамі, ўсіх нас вязуць няволю.
Дзяўчына. Дарагі!.. Ліст даўгі.
Я пішу на звычайнай паперы,
Не крывёю пішу, бо застыла
І ў сэрцы, і ў жылах,
А алоўка апошнім агрызкам, -
Чытай яго блізкім.
Год, як выйшаў ты з дому,
І год не пісаў ты нікому,
І мне пошта твая палявая яшчэ невядома.
А куды я пішу?
Хай мой вораг смяецца, —
Я пішу куды-небудзь мой ліст, як у песні п'яецца.
Я пашлю яго ў неба, няхай ён вандруе з вятрамі,
Можа, хмара табе яго выплесне разам з дажджамі.

2-я дзяўчына. Дарагі!

Мы мінаем Дняпра берагі
І дняпроўскія хвалі.
Як нам шкода ракі,
На якую вянкі
Мы заўчора кідалі;
І плылі васількі,
І танулі вянкі,
І дзяўчаты сядзелі,
А мой сіні вянок плыў удаль
Паміж хваль,
Покуль вочы глядзелі...
Мне здалося: стаіш ты
У новай
Кашулі вайсковай,
У зялёнай кашулі,
І кулі цябе не кранулі.

3-я дзяўчына.

Любы мой!
Развіталася сонца з зямлёй,
Пацямнелі дубровы.
З-за дубоў узыходзіць мой страшны,
мой месяц мядовы.
Васількі за акном у расе, — плачуць сінія вочы,
І няхай сабе плачуць, не бачаць мой сорам
Дзявочы.

Давядзецца мне спаць, ды не так,
як яны мне хацелі,
У чужынцы на правай руцэ,
ды ў магільнай пасцелі.
Я рабыня, рабыня,
Я чорная, чорная,
Любы мой, не з табой,
А з праклятай бядой
Заручоная...
Я пішу, я прашу:
ты прыйдзі, ты адпомсці, мой мілы,
Не прашу за сябе, -
за зямлю, што нас лёгка насіла.

4-я дзяўчына. Родны мой!
Час і мне развітацца з табой.
Шлях суровы, суровы...
Ці ён дойдзе,
Ці знойдзе
цябе, ліст звычайны мой, ліст папяровы.
Як не знойдзе, чытай па дарозе ад Оршы,
ад Брэста

Ліст другі,
Ліст даўгі, што на шпалах пісала нявеста.
І калі не яна, не сама, то падругі пісалі,
няйначай,
Паліваючы кожную шпалу і рэйку слязою
гарачай.

Ліст ад сэрца ўсяго
Паланяная склала дзяўчына,
Ты чытай і адказ на яго
На штыку данясі да Берліна... *(Ліст з палону).*

Паэт. Не сустрэліся ні разу мы з табою за вайну..

Салдат.

Не сустрэліся ні разу мы з табою за вайну,
А твае лісты з маімі стрэчу мелі не адну.
Кожны раз на паўдарозе сустракаюцца яны:
На вайну твой ліст імкнецца, мой спяшаецца з вайны. *(Галубкі).*
Салдат бярэ дзяўчыну за руку і ідзе за кулісы.

Вядучая. Паэзія Аркадзя Куляшова шматгранная, яго вершы славяць прыгажосць роднага краю, мірнае жыццё, чалавека працоўнага подзвігу.

Вядучы. Большасць такіх вершаў паэт стварыў у пасляваенныя гады. Але пра што ні пісаў бы ён у мірны час, у яго творах заўсёды жыла памяць пра вайну, пакуты, строгую мерку чалавечых вартасцяў.

Паэт.

Вось чаму сёння,
у мірны наш дзень, пасля бою,
Рад я за песню,
што выстаяла ў барацьбе,
Але найбольш, мой патомак,
я рад за другое -
Рад, што жыццё
здабылі мы сабе і табе.

Песня мая

не красуняю-кветкай з паляны,

Песня мая пехацінцам

увойдзе ў твой дом,

Ты ёй даруй

і глыбокія шрамы і раны,

Знай, што і ім

ты сваім абавязан жыццём. *(Размова з патомкам).*

Паэт здымае шынель і кладзе яго на спінку крэсла.

Гучыць тэлефонны званок.

Сябар. Як живецца?

Паэт. Хлеб жуецца.

Сябар. Ты, Аркадзь, усё сваволіш рыфмай? Але ці задаволены ты сваім паэтычным жыццём?

Паэт.

Жыццё маё - цяжкі з гадамі бой,

І чым далей, то ўсё даўжэй прывалы,

Буксуюць вершы, быццам самазвалы... *(Элегія).*

Сябар. Так. Скажы, а як ты разумееш, што значыць жыць шчасліва?
Гэта - век быць у пошуку ці лепш спакойна прайсці па жыцці?

Паэт.

Спакойнага шчасця

не зычу нікому:

Навошта грымотам

маланка без гromу,

Навошта ручай

без пякучае смагі,

Халодная ўвага

не вартая ўвагі,

Жаданні, што прагныя

крылы згарнулі,

Зязюля без лесу

і лес без зязюлі? *(Спакойнага шчасця не зычу нікому).*

Паэт і Сябар разам кладуць трубка тэлефонаў і слухаюць песню.

Юнак *(спявае).*

Калі вясною закукуе

Зязюля ў лесе раніцой,
Ты прыгадай вясну другую,
Сустрэчы нашыя з табой.
Згадай усё, што сэрцу міла,
Што сэрцу дорага было.
Забудзь, што ўсё адгаманіла,
Адкукавала, адышло.
Згадай усё, што нам жадала
Зязюля ў гучным гушчары.
Забудзь, што ў хованкі гуляла
Жаданне з намі да зары.
Забудзь, што рэху не вярнуцца
Ні да цябе, ні да мяне.
Забудзь!.. Хай сэрцы адгукнуцца
Адно другому па вясне. *(З далёкага).*
З'яўляецца Алеся.

Паэт. Ды вось, як першае прызнанне
Вясны маўклівым гушчаром,
Залётнай госці кукаванне
Завітвае ў дрымотны дом.
Алеся.
Свет абуджае кукаванне,
На поўнач гонячы зіму.
І, парушаючы маўчанне,
Я адгукаюся яму. *(Ужо даўно абрус зімовы...)*

Паэт.
...Я не чакаў раптоўнага з'яўлення
Трывог жаданых, прадчуваных мук...
Алеся (смяецца).

Упаў да ног дзяўчынкі кошык з рук,
Расыпаўшы суніцы ад здзіўлення.

Паэт.
Разгублены, я шкадаваў не іх,
Не сцежку, што вілася за сасною, —
Шкада, што адыходзіў разам з ёю
Час бесклапотных пошукаў лясных...*(Падлетак я — ад пят і да валос...)*
Алеся, смеючыся, хапае паэта за руку, прыцягвае да сябе, зазірае ў вочы і
бяжыць на другі бок сцэны.

Паэт.
Чужой любві я не зайздросчу,
Тут са сваёю нелады!
Я ў сэрцы ёй даю жылплошчу,
Ды ў ім утульна не заўжды.
Няўжо мой дар не пажаданы
І не прызнаны, сапраўды?

Тады бывай, бывай тады!
Любоў - не райскія сады,
Любоў - не дом падараваны,
Любоў - бяздомнік, прапісаны
У верным сэрцы назаўжды. (*Чужой любві я не зайздросчу...*)

Алеся.

Сноп апошні залатога жыта
Застаецца ў памяці палос...
Гэтак і цябе не скосіць лёс —
Мною ты не можаш быць забыты.

Паэт.

Нават і тады, калі імгла
Вочы мне засыпала зямлёю,
Калі б я забыты быў табою,
Мною б ты забыта не была. (*Сноп апошні залатога жыта*).

Алеся.

Ніколі мы адной не ходзім сцежкай,
Не дзелім хлеб, і дзелім толькі соль...

Паэт.

Ты сустракаеш смутак мой усмешкай
І смуцішся, калі міне мой боль.
Адказваеш на мой сардэчны захад
Нязгодай, самай крыўднаю з нязгод,
Здаецца, павярніся я на захад,
Як тут жа ты павернешся на ўсход.
(*Парушыўшы законы прыцягнення...*)

Алеся. Мне сніўся сон: я адляцела ў вечнасць
І зоркай там зрабілася між зор.
А ты, душы і цела супярэчнасць,
Жывеш — не звар'яцеў і не памёр. (*Мне сніўся сон*).

Паэт.

Праз дзесяць год ты з'явішся з-за хмары,
Закончыўшы касмічны свой палёт...

Алеся (*смяецца*).

А на зямлі, па вылічэнню мары,
Гадоў міне не менш як васемсот.

Паэт.

Не знаю я, што, прыляцеўшы з неба,
Вачыма новых дзён убачыш ты,
А толькі не шукай, шукаць не трэба
Сярод магільных пліт маёй пліты.

Алеся.

Я завяжу любімую хусцінку,
Сатканую з праменняў і нябёс.

Паэт.

І хай нясе цябе, сваю дзяўчынку,
На лёгкіх крыльцах неўміручы лёс.

Алеся.

Нясе на месца тое, дзе спатканне
У нас з табой алошняе было...

Паэт.

Там будзе спачываць маё каханне,
Што без кахання век свой пражыло.

Гучыць песня "Алеся".

Вядучая. Алеся... Гэты вобраз праходзіць праз усю творчасць Аркадзя Куляшова. З гэтым імем мы сустракаемся ў многіх творах паэта, пачынаючы з верша "Бывай" і канчаючы паэмамі "Толькі ўперад" і "Далёка да акіяна". Сястра паэта Надзея Аляксандраўна расказвала (*дастае са скарбонкі ліст і чытае*); "Я вельмі добра ведала Алеся Карыткіну..."

Сястра (*працягвае думку вядучай*).

Я вельмі добра ведала Алеся Карыткіну, гэта была вельмі прыгожая і абаяльная дзяўчына - першае і шчырае каханне юнага паэта. Памяць пра яе ён пранёс праз усё жыццё. Скончыўшы Саматэвіцкую школу, Алеся Карыткіна паехала ў Ленінград на вучобу, пасля заканчэння педінстытута ўсё жыццё настаўнічала. Аркадзь Аляксандравіч вельмі цаніў яе думку, яе тонкі літаратурны густ і дасылаў у Роўна, дзе яна жыла, свае новыя творы.

Паэт.

Пішу: я сведка ўсіх падзей,
Сірочых слёз, вайны, разлукі,
Жадаю шчасця для людзей...
Я знаю, што такое мукі. (*Пашанцавала тройчы мне...*)

Юнак.

Ёсць у паэта свой аблог цалінны,
Некрануты прастор для баразён,
Дзе ён працуе з першае хвіліны
І да апошніх вечаровых дзён...

Дзяўчына.

Ёсць думак прагавітае насенне,
У жменю назбіранае з дарог,
Што спелага чакае ўвасаблення,
Заліўшы хваляй жытняю аблог.

Сябар.

Ёсць сэрца маладое, без якога —
Без палкага, живога пачуцця -
Няма ў яго нічога: ні аблога,
Ні плённых дум, ні самага жыцця.

Алеся.

І ёсць адказнасць перад строгім вершам,
Перад яго пачаткам і канцом -

Каб баразну, радком пачаўшы першым,
У сноп звязаць шаснацатым радком.

Паэт.

Стаю і з пачуццём неўтаймаваным
Гляджу на след блакітны за кармой,
Як быццам я плыву не акіянам,

А Бесяддзю — жаданаю ракой. (*Стаю і з пачуццём неўтаймаваным...*)

Сястра. Бесядзь - на радзіме паэта. А радзіма яго - мястэчка Саматэвічы Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці. Нарадзіўся Аркадзь Куляшоў 6 лютага 1914 года ў сям'і настаўнікаў. Магчыма, ад бацькоў ён і пачуў наступную легенду.

Дзяўчына.

Кажуць, што рэкі птушкамі створаны, —

Такімі малымі на першы пагляд, -

Капалі і ў дзюбах адносілі ў бор яны

Мяшэчкі з зямлёй

І ляцелі назад.

А каня гуляла і мыла іх здзекамі,

І птушкі паслалі ёй вечны праклён.

Юнак.

Таму і лятае яна над рэкамі

І просіць піць

Аж да сённяшніх дзён.

Канаючы ўлетку штодня на спякоце,

Той рэдкаю кропляй яна існуе,

Што хмарка, дажджом прашумеўшы

ў лістоце,

З нябёсаў часамі пашле для яе.

Паэт.

Я ўпарты, не кіну пачатае справы,

Каменне крышу,

Разграбаю пяскі,

Пад кпіны аматараў лёгкае славы

Капаю рэчышча ўласнай ракі...

Сястра.

З надзеяй гляджу на крыніцу спатканую.

Паэт.

Хачу, каб яна разлілася ракой...

Юнак.

Не Волгай магутнай,

Не нават Камаю...

Паэт.

Хоць Бесяддзю, што на радзіме маёй.

Бо прагай да працы ахоплены часта я,

І сэрца абпалена смагай радка,

Бо жыць не магу,
Як каня няшчасная,
Кропляй дажджу з лесавога лістка. *(Мая Бесядзь).*

Сястра.

Ён з юнацкіх дзён лічыўся вязнем,
Бо зарок з яго зямля ўзяла -
Ён за лёс яе прыкуты ўласным
Ланцугом пакуты да стала. *(Я з юнацкіх дзён лічыўся вязнем...)*

Паэт.

Я - вязень твой, а ты - мая турма,
Асуджан я любоўю пажыццёва.
Зняволенне маё датэрмінова
Ты скараціць спяшаешся дарма.

Паэт.

Я не збягу, пазбаўлены нагляду...

Алеся.

Ён не збяжыць.

Паэт.

Не перастану ланцугом грымець...

Сястра. Не перастане.

Паэт.

Штодзень хадзіць на шпацыр па раскладу,

Галадаваць і ў карцэры калець.

Не можаш ты мяне пазбавіць мовы...

Юнак і Дзяўчына. Не можаш ты яго пазбавіць мовы...

Паэт.

Змяніць мой лёс уладаю сваёй,

Не ты мяне абрала...

Усе.

Не ты яго абрала — вязень твой

Абраў цябе на тэрмін пажыццёвы. *(Да паэзіі).*

Паэт.

А калі ў смяротным грозным гуле

Упаду я, кінуты на дол

Раннюю хваробай альбо куляй,

І асірачу пісьмовы стол, -

Аб такім не пашкадую лёсе,

Бо, юнацкі помнячы зарок,

Паўтарыў бы зноў, каб давялося,

Я жыццё сваё за крокам крок.

Усе.

Паўтарыў бы зноў, каб давялося,

Я жыццё сваё — за крокам крок. *(Я з юнацкіх дзён лічыўся вязнем...)*

Вечарына заканчваецца на фоне гучання аўдыёзапісу песні "Алеся".

ХУТКАСЦЬ ДУМКІ... СТАГОДДЗЕ АБГАНЯЕ.

Літаратурная гадзіна па творчасці Куляшова

Паэзія Аркадзя Куляшова (1914 — 1978) увайшла ў залаты фонд беларускай літаратуры ХХ ст. "Новая кніга", якая ўбачыла свет у 1964 г., стала паспраўднаму наватарскай і засведчыла якасна новы перыяд у творчасці паэта. Зборнікі "Сасна і бяроза" (1970) і "Хуткасць" (1976) грунтоўна замацавалі за ім адно з галоўных месцаў у літаратуры.

Нарадзіўся будучы народны паэт Беларусі ў вёсцы Саматэвічы, што ў Касцюковіцкім раёне. Яго бацькі працавалі настаўнікамі ў школе. Паэтычны дар абудзіўся ў хлопчыка вельмі рана. У дванаццаць гадоў на старонках Клімавіцкай акруговай газеты "Наш працаўнік" ён надрукаваў свой першы вершаваны твор. А ў 1928 г., калі юнаму паэту было чатырнаццаць гадоў, у часопісе "Полымя" з'явіўся верш пра каханне "Бывай...". Гэты твор быў народжаны першымі і шчырымі пачуццямі да вельмі прыгожай дзяўчыны — Атэсі Карыткінай. Вобраз першага кахання жыў у сэрцы Аркадзя Куляшова ўсё жыццё, і таму ён неаднойчы згадаў Алесю ў сваіх паэтычных творах, вяртаўся да раней напісаных радкоў пра сваё першае каханне, шліфаваў іх, даводзіў да філіграннасці гучання. Верш "Бывай..." стаў шэдэўрам выдатнага паэта і цудоўнай песняй (музыку напісаў Ігар Лучанок):

Пайшла, ніколі ўжо не вернешся, Алеся.

Бывай, смуглявая, каханая, бывай.

Стаю на ростанях былых, а з паднябесся

Самотным жаўранкам звiнiць i плача май.

Закончыўшы ў 1928 г. сямігодку, А. Куляшоў пайшоў вучыцца ў Мсціслаўскі педтэхнікум. Тут ён пасябраваў з Юліем Таўбіным і Змітраком Астапенкам, якія таксама пісалі вершы, былі паэтамі-маладнякоўцамі, упэўнена ўваходзілі ў літаратуру. Яны ў сваім асяродку захапляліся творчасцю Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, цікавіліся рускай і сусветнай паэзіяй.

У 1931 г. малады паэт паступіў на літаратурны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута. А за год да гэтай падзеі выйшаў яго першы зборнік "Росквіт зямлі" (1930). У хуткім часе ўбачылі свет яшчэ некалькі кніжак А. Куляшова — "Па песню, па сонца!..", "Медзі дождж" (абедзве — 1932), паэмы "Аманал" (1933) і "Гарбун" (1935). У многіх вершаваных творах А. Куляшова адчуваюцца дыханне і рытмы свайго часу, выяўляецца радасць юнацкіх пачуццяў і рамантычных парыванняў у светлае заўтра. Аптымізм і мажор валадараць у радках паэта, які, зразумела, за чыстую манету прымаў тагачасныя ідэалагічныя заклікі ды ўстаноўкі. Драматычная праўда даваеннай рэчаіснасці, калі панавала атмасфера страху і недаверу, адбываліся рэпрэсіі, ішло рассялянванне вёскі, заставалася паза яго ўвагай. І таму не ўсё з напісанага вытрымала выпрабаванне часам.

Звяртаюць на сябе ўвагу вершы " А с т р а н о м" (1929) і "Як дзень адыходзіць..." (1930). У гэтых творах герой паэта рамантычна захапляецца панарамай далёкіх сузор'яў, верыць у тое, што змога некалі весці дыялог з паэтам з іншай га-лактыкі, у якога гэтаксама "*сэрца гарыць*". Ён нібы інтуіцыйна прадчуваў надыход касмічнай эры, калі "*бясконцы сусвет далёкіх Цэнтаўраў і Львоў*" зробіцца адкрытым і блізкім чалавеку. У нашу паэзію прыйшоў мастак аб'ёмнага, касмічнага погляду на свет. Філасофскі касмізм думкі, маштабнасць мыслення зрабіліся асноўнымі ў паэзіі А. Куляшова. Асэнсаванне месца чалавека ў Сусвеце, агульнапланетарным быцці знойдзе ўвасабленне ў яго творах 40 — 50-х гг. і пазнейшага часу (паэма "Хлопцы апошняй вайны", вершы "Зямля", "Пра Марс" і інш.). Канцэпцыя быцця і лёсу чалавека на Зямлі і ў Сусвеце стала асновай яго філасофска-паэтычнага светабачання і светаразумення.

Самай прыкметнай з'явай у творчасці Аркадзя Куляшова даваеннай пары стаў цыкл вершаў "Юнацкі свет" (1939 - 1940). Сюды ўваходзяць вершы "На сотай вярсеце", "Карусель", "Бюро даведак", "Воблака" і інш. Лепшыя з іх, як лічыць крытык Уладзімір Гніламедаў, "краналі натуральнасцю слова, абаяльнасцю інтанацый жывой гаворкі, шчырасцю і праўдзівасцю пачуццяў..." "*Я так — летуценнік...*" — прызнаецца лірычны герой. Ён паўстае перад намі радасным, крыху наіўным. "*Юнацкі непаўторны свет*" поўніцца пачуццём кахання да дзяўчыны, якая ўяўляецца "*светлым ранкам*" ("Бюро даведак"). Разам з тым герой паэта ўлюбёны ў свае родныя мясціны, на поўныя грудзі, па-маладому шчаслівы жыць на зямлі і сузіраць хараство. Лепшыя радкі цыкла ўражваюць лірычнай непасрэднасцю адчуванняў, адметнасцю аўтарскіх вобразаў. У вершы "Воблака" паэт здолеў перадаць цудоўны міг жывой паяднанасці з прыродай, калі ў рукі рыбалова, здаецца, трапіла само воблака:

Вада ў кругах,
Вада ў кругах,
І неба ў ёй не тое..
А воблака ? Яно ў руках
Трапечацца жывое.

Пачуццё крэўнай еднасці з роднай зямлёй выяўлена ў вершы "Магілёўская хмарка" (1940). Хмарка — жывая і дзейная істота — паспагадала жнеям і схавала іх у свой цень ад спякоты, у рух прывяла вятрак, а потым "*з вясёлым праехала громам*". Праз пейзажны малюнак паэт імкнуўся выказаць значную думку:

І людзі ўсміхаюцца хмарцы сваёй,
Іўдзячны услед ёй крычу я:
— Расці, магілёўская хмарка,
З зямлёй
Трымаючы сувязь жывую!

Калі б А. Куляшоў дажыў да сённяшніх дзён, то сэрца яго зайшлося б пякучым болем: Чарнобыль разбурыў адвечную повязь чалавека з роднай зямлёй. Паэтава радзіма спаўна зведала, калі казаць словамі Леаніда Дранько-Майсюка, "страх неба роднага і роднае зямлі", бо апынулася ў зоне радыяцыйнага забруджвання.

У вершы "Плыла, цалавалася хмара з зямлёй..." (1940), які заўважна перагукаецца з "Магілёўскай хмаркай", Аркадзь Куляшоў працягвае роздум пра духоўнае апірышча асобы, яе ідэалы і жыццёвыя прынцыпы. Па сутнасці, ён выказвае сваё эстэтычнае крэда, погляд на асобу паэта, якая бачыцца яму душэўна ўсхваляванай, у няўрымслівым пошуку:

Хачу неспакойнаю хмарай грымець,
Маланкамі ўвесь апавіты,
Каб цяжка адразу было зразумець
Ці вокам акінуць, які ты.

У гэтым творы пейзажны вобраз набывае іншасказальнасць.

Тэма паэта і паэзіі знаходзіць арыгінальнае ўвасабленне ў вершы "Мая Бесядзь" (1940 — 1946). Тут па-мастацку пераасэнсоўваецца фальклорны вобраз птушкі кані. Каня марнавала час, калі іншыя птушкі працавалі, капалі раку, нават чыніла здзекі з маленькіх працаўнікоў. Таму яе спасцігнуў вечны праклён: улетку яна канае ад смагі, *"рэдкаю кропляю... існуе"*. Лірычны герой верша не жадае жыць, як гэтая птушка, ён гаворыць, што будзе крышыць каменне, разгра-баць пяскі і капаць *"рэчышча ўласнай ракі"*. Яму марыцца, каб адшуканая крыніца разлілася ракой:

Не Волгай магутнай,
Не нават Камаю,
Хоць Бесяддзю, што на радзіме маёй.

Паэтава мара збылася. Яго паэзія зрабілася паўнаводнай ракой, якая ўлілася ў вялікі акіян агульначалавечай духоўнасці. Прышоў зрэшты, і той дзень, калі давялося плыць у акіянскім прасторы, але мастак не забыўся пра пасланую лёсам блакітную раку, вытокі сваёй паэзіі: *"Як быццам я плыву не акіянам, / А Бесяддзю — жаданую ракой"* ("Стаю і з пачуццём неўтаймаваным...", 1962).

Яшчэ ў даваенныя гады А. Куляшоў выявіў сябе і як паэт яркага эпічнага таленту. Паэме "Аманал" (1933) уласцівы прынцып рамантычнай умоўнасці ў адлюстраванні падзей. Абагульнена-сімвалічны і рамантычны характар набыва-юць вобразы Юнака і Маладосці, якія ў значнай ступені ўвасабляюць сабой маладое пакаленне 30-х гг. Паэт звяртаецца да мовы сімвалаў, прыёмаў іншасказальнасці і фальклорнай паэтыкі. Удалае выкарыстанне гэтага літаратурнага арсенала заўважыў і станоўча ацаніў Якуб Колас. Ён адзначаў адметнасць эпічнай формы твора, параўноўваў куляшоўскі "Аманал" з п'есамі Леаніда Андрэева і Марыса Метэрлінка: "паэма... пабудавана пераважна на схемах, сімвалічнасці, на алегорыях, а сімвалічная афарбоўка выклікае ў

памяці Морыса Метэрлінка: вышцё сабак, ваўкоў, пеўнікавыя спевы і г.д. І як заключны акорд паэмы, паяўленне ласінага табуна". Гэты вобраз табуна на фоне летняй прыроды атаясамліваецца з узвіхраным часам 30-х гг., які імкліва перайначваў рэчаіснасць.

Адным з найлепшых даваенных эпічных твораў А. Куляшова справядліва лічыцца паэма "Хлопцы апошняй вайны" (1940). Паэт зазімае свайго лірычнага героя, хоць той імкнецца думкай ахапіць сусвет. Ён турбуецца пра лёс жыцця і чалавека на зямлі, над якімі навісла пагроза ваеннага ліха. У перадаенных гады гэтыя хваляванні былі небеспадстаўнымі і нават прарочымі, бо вайна з фашызмам прымусіла задумацца пра будучыню ўсяго чалавецтва, пра вечныя каштоўнасці на зямлі — мір, працу, чалавечае шчасце. Зноў жа, трэба заўважыць, гэтая паэма лучыцца з канкрэтыкай даваеннай эпохі, аднак у ёй абмінаюцца складаныя рэаліі і павароты жыццёвай рэчаіснасці. Разам з тым аўтар апярэджвае свой час — найперш гуманістычнай скіраванасцю думкі, верай у чалавечы розум.

Патрыятычным і гуманістычным пафасам вызначаецца творчасць А. Куляшова ваенных гадоў. Вялікім пачуццём болю напоўнены верш "Ліст з палону" (1942) — зварот дзяўчыны, якую вывозяць у фашысцкую няволлю, да свайго каханага. Двойчы паўторанае слова "*рабыня*" і шматразовы паўтор эпітэта "*чорная*" абвастраюць трагічнасць гучання паэтычных радкоў, перадаюць унутраны стан паланянікі:

Я рабыня, рабыня,
Я чорная, чорная, чорная,
Любы мой, не з табой,
А з праклятай бядой
Заручоная...

Здаецца, што гэта сама Беларусь спавядаецца і кажа пра свой трагічны лёс, просіць заступіцца і абараніць яе ад рабства, кліча адпомсціць ворагу за патапаны гонар і ўчынены гвалт.

Глыбокім драматычным і лірыка-патрыятычным зместам напоўнены верш "Над брацкай магілай" (1942). Каб раскрыць увесь драматызм пахавання беларускіх салдат, палеглых за рускую вёску Лажыны, аўтар звяртаецца да пры-ёму вобразнага і сэнсавага кантрасу: супраць-пастаўляюцца "*прыгожыя краскі за вёскай у лузе*" і "*варожыя каскі*" каля вёскі, дзе адбыўся бой. Тут паўстаюць у сваёй непрыміральнасці прыгажосць і смерць. Заключныя радкі эмацыйна ўзвышаныя. Паэт выказвае той пакутны стан душы, калі чалавек, надоўга адарваны ад роднай зямлі, шукае ў цяжкія хвіліны духоўнага мацунку і надзейнага апірышча:

Беларусь мая родная,
як жа я рвуся яшчэ раз
Пеша ўсю цябе змераць,
увесь і чабор твой і верас!..

Сэрца просіць шляхоў,
Што цяжкім маім ботам пад сілу;
Наглытацца хачу туманоў,
Твайго ветру і пылу;
Наглытацца хачу за сябе і за тых,
Што не ўстануць з нябыту;
Вочы просяць нябёсаў тваіх,
Ім твайго не хапае блакіту...

Элегічная, роздумная танальнасць верша "Пад родным небам" (1943). Думкі паэта нібы мкнуць наўздагон за птушыным выраем: *"А гусі? / Адкуль ім / Адрозніць за хмаркамі тымі / Шынелі ад купін, / Нядаўна пакінутых імі?"*. У гэ-тым лірыка-пейзажным творы кранальна і шчымліва выказаны заветныя пачуцці чалавечай душы "пад восеньскім небам" ваеннага часу.

У гады вайны А. Куляшоў стварыў балады, элегіі, лірычныя і лірыка-публіцыстычныя вершы ("Віцебская махорка", "Маці", "Галубкі" і інш.), а таксама паэмы "Сцяг брыгады" (1943), "Прыгоды цымбал" і "Дом № 24" (1944). Асабліва каштоўнае ў гэтых творах — псіхалагічная праўда пачуццяў пра перажытае і выпакутаванае чалавекам ва ўмовах ваеннага ліха, драматызм лірычных інтанацый і тая глыбіня мастацкай вобразнасці, якая раскрывае траге-дыю нашай роднай зямлі і трагедыю беларускага народа.

У канцы 40-х — 50-я гг. А. Куляшоў напісаў паэмы "Перамога", "Новае рэчышча", "Толькі ўперад", "Песня аб слаўным паходзе", "Грозная пушча". На гэтых эпічных творах, як і на многіх вершах таго часу, моцна адбіўся змест і дух часу, а менавіта культ асобы Сталіна, так званая тэорыя бесканфліктнасці, ідэалагічныя ўстаноўкі партыі. Ідэйна-палітычная вершатворчасць вызначае аблічча паэтычнага зборніка **"Камуністы"** (1949), назву якому даў аднайменны верш з запёўнымі радкамі: *"Камуністы — гэта слова, як са сталі, / Камуністы — гэта слова, як з агню"*. Гэтыя радкі поўныя пафаснай рыторыкі, патэтычнага красамоўства, казённага аптымізму. Паэма "Араторыя" (1949) стала паэтычным прамаўленнем аўтара пра так званага правадыра і бацьку народаў Сталіна. Твор гэты — даніна культу асобы, у ім дамінуе ўсхваляльны пафас, гучны рытарызм слова. Оды Сталіну і камуністам складаў не адзін А. Куляшоў. Мастак у таталітарнай дзяржаве быў цалкам падпарадкаваны ідэалогіі, залежаў ад яе і му-сіў прыстасоўвацца да абставінаў, каб аўтарытарная сістэма не ўкрыжавала яго, не адправіла на той свет. У нас не павінна быць нейкага ваяўнічага асуджэння веры і ідэалаў А. Куляшова, наадварот, мы павінны паважліва ставіцца да поглядаў мінулых пакаленняў.

Нараджаліся пад пяром паэта і радкі, непадлеглыя ніякім пераменам часу, — гэта творы на вечныя тэмы. Да найлепшых твораў А. Куляшова 40 — 50-х гг. адносяцца "Колас", "Аб рэўнасці", "Ты і я", "Зямля", "Маё сэрца ў бары" і інш. Цудоўны верш "Ты і я" пісаўся амаль у адзін час з "Камуністамі". У ім тонка рас-крываецца душа Куляшова-лірыка, гучыць прачулая музыка каханья.

У другой палове 50-х — 60-я гг. у свядомасці паэта адбылася пераацэнка поглядаў і арыенціраў, і яго радок набыў якасна іншы светапазнавальны рух. Аркадзь Куляшоў пайшоў па шляху паглыблення інтэлектуальнага, філасофскага кірунку творчасці. 60 — 70-я гады сталі новым этапам у яго паэзіі. Паклаў пачатак гэтаму этапу зборнік "**Новая кніга**", які стаў падзеяй ва ўсёй тагачаснай літаратуры.

Аснову светабачання паэта складаюць думкі-развагі пра быццё чалавека ў часе і прасторы, пра лёс чалавецтва, Зямлю і Сусвет. Крытык Варлен Бечык у кнізе пра А. Куляшова "Шлях да акіяна" (1981) адзначаў, што "касмічны" ра-курс надаў асаблівую навізну і надзённасць паэтавым разважанням, "новае... гучанне атрымала гуманістычнае сцвярджэнне чалавечнасці, шчырасці, дабраты, абвострана выявіўся драматызм сучаснага быцця чалавецтва", пры гэтым у куляшоўскіх творах "пераважае пафас засяроджанага роздуму". Яго лірычны герой — асоба гістарычная, якая знітоўвае ў сабе мінулае і будучыню:

Жыву,
і пачуццёў мяне такое,
Як быццам мне не пяцьдзесят гадоў,
А пяць стагоддзяў —
самае малое.

Куляшоўскі герой — чалавек па-сапраўднаму касмічны, ён змяшчае "*трэці свет*" і адчувае ся-бе жыхаром Сусвету: "*Я — трэці свет, я кропелька малая / Тых светаў двух — звычайны чалавек, / Што неба і зямлю ў сабе змяшчае...*" ("Нябёсы — акіян, я знаў даўно..."); "*Мне ўрукі лё'с не шпагу даў, не лук, / А ўсю Зямлю, з арэнай — Млечным Шляхам*" ("Не старадаўні бард, але..."). У гэтых радках выяўляецца інтэлектуальная ёмістасць думкі. "Увобразным,этычным мысленні Куляшова заўсёды ўражвае нечаканасць фармуліровак", — адзначае беларускі даследчык філасофскай паэзіі Я. Гарадніцкі. Зрэшты, маштабны, касмічны погляд на чалавека збліжае А. Куляшова з амерыканскім паэтам XIX ст. Ёлтам Ёйтменам, які ў сваёй кнізе "Лісце травы" малое чалавека гіпербалізавана, паказвае яго як велічную постаць сусвету і гістарычнага часу:

Мне мала ўсяго зямнога шара,
мне мала аднаго цеснага стагоддзя,
Мне трэба абавязкова тысячы такіх шароў
і ўсе, як адно, стагоддзі.

Пераклад Янкі Сіпакова.

Чалавек у Ё. Ёйтмена тоіць у сабе вялікі свет-космас, ён не змяшчаецца "паміж чаравікамі і капелюшом".

Куляшоўскі касмізм перагукаецца і з асэнса-ваннем сусвету і чалавека ў кнізе літоўскага паэта Эдуардаса Межэлайціса "Чалавек". Яго герой адчувае сябе мостам паміж зямлёй і сонцам, вечнай кропляй жыцця ў космасе. Узбуджаны паказ Чалавека ў А. Куляшова і Э. Межэлайціса народжаны

самой касмічнай эрай, і гэтая выява чалавечай постаці паўстае з падкрэсленай манумен-тальнасцю, як сімвал апірышча светабудовы і надзеі чалавецтва.

Чалавек у А. Куляшова выступае сувязным эпох, Зямлі і Космасу. Знаходзячыся *"на паўмільярдным кіламетры, паміж наступным і былым"*, ён глыбока ўсведамляе сваю высокую місію, адказнасць за лёс жыцця на Зямлі, будучыню, ён жадае, каб *"выток жыцця"* вечна пераходзіў у *"працяг жыцця"* (*"На паўмільярдным кіламетры"*). Герой паэта не ўяўляе трываласці зямнога быцця без повязі чалавека і прыроды, працягвае *"руку гарачую... прыродзе — з дваццатага ў трыццатае стагоддзе"* (*"Завяя лісцяў у сняжынак пух..."*).

У 60 — 70-я гг. узрастала рэальная пагроза ўсясветнай тэрмаядзернай катастрофы. Паэт верыць у розум чалавека і няскончанасць быцця на Зямлі. Жыццялюбныя, антываенныя матывы вершаў *"Я хаце абавязаны прапіскаю..."*, *"Сама Зямля не вечна..."*, *"Ты згасіш, сонца, час..."*, *"Сасна і бяроза"* і інш. Неспакой, хваляванні сэрца — гэта глыбінны гуманізм светапогляду паэта. У пейзажна-медытацыйным вершы *"Глыбокi лістапад у Белавежы..."*, напісаным у канцы 60-х гг., гучыць філасофская тэма жыцця і смерці. Паэт выказвае з глыбокай самазасяроджанасцю свой душэўны стан:

А я маўчу, як дрэва асенняе,
згубіўшае свой дах.
Вакол мяне —
направа і налева —
Лісты, лісты, лісты заслалі шлях.

Мы адчуваем шчырую трывогу паэта за лёс кожнага з нас: *"Хіба памром, / Гвалтоўнай смерці / трапіўшы пад кола ? / Няўжо мы станем / снегам, пылам, тлом?"*. У наш паслячарнобыльскі час гэтыя радкі ўспрымаюцца яшчэ больш абвострана і драматычна. Паэт выявіў глыбінную паяднанасць інтымнага і грамадскага, элегічнага і светлага.

У сярэдзіне 60-х гг. А. Куляшоў напісаў цыкл лірычных вершаў *"Маналог"* (1964 — 1965), які прысвяціў памяці сваіх сяброў Юлія Таўбіна і Змітрака Астапенкі. Іх вобразы вяртаюцца ў памяць вярэдлівым болям. Юлій Таўбін *"памёр... за кратамі, сярод муроў сырых. / Без стужак, без вяноў, без некралог, / З кляймо абвінавачвання цяжкага..."*, другі сябра без весткі загінуў на фронце. Маналог паэта — гэта шчырая, адданая вернасць сяброўству, памяць сэрца пра людзей, з якімі пачынаўся шлях у літаратуру. Паэт разважае пра сэнс чалавечага жыцця: *"Летш цяжка жыць, чым быць бадзёрым трупам..."*.

Аркадзь Куляшоў у 60 — 70-я гг. паказаў сябе выдатным майстрам паэтычнага эпасу. Ён стварыў паэмы *"Цунамі"*, *"Далёка да акіяна"*, *"Варшаўскі шлях"*, *"Хамуціус"*.

"Цунамі" (1968) — лірыка-філасофскі твор. Яго яшчэ называюць паэмай-прытчай. Героі *"Цунамі"* — Ён і Яна. Закаханыя, яны ўцякаюць у акіянскія прасторы, каб ізалявацца ад цывілізацыі на бязлюдным востраве. Чымсьці яны нагадваюць адысеяў XX ст. Але апынуцца па-за часам, грамадствам ім не ўдаецца.

Стаўшы сведкамі атамнага выбуху, героі адчуваюць усю суровасць і трагедыйнасць чалавечага лёсу. Катастрофа прыносіць глыбока асабістую трагедыю: у іх нарадзілася мёртвае дзіця. Тэрмаядзерны век сілай бязлітаснай радыяцый засведчыў, наколькі кволым і безабаронным з'яўляецца жыццё. Ён і Яна вяртаюцца з жудаснай вандроўкі да людзей, на мацярык, каб разам з імі заслانیць свет ад руйнавання і смерці. Ужо ў 60-я гг. А. Куляшоў добра ўсведамляў, што ў XX ст. перад чалавецтвам востра стаіць глабальная праблема выжывання. Сёння паэма А. Куляшова ўспрымаецца як папярэджанне сучаснай цывілізацыі пра экалагічную катастрофу, заклік да гуртавання вакол агульначалавечых каштоўнасцяў. Голас паэта гучыць на высокай драматычнай ноце. Аўтар сцвярджае адказнасць Чалавека перад часам і чалавецтвам.

"Варшаўскі шлях" (1972) — лірыка-спавядальны маналог, напоўнены роздумам пра жыццё і час, паэзію, сэнс вечнага на зямлі. Паэма прысвечана Аляксандру Твардоўскаму — рускаму паэту, з якім Аркадзя Куляшова звязвала глыбокае чалавечае сяброўства. Варшаўскі шлях, як вядома, шаша з Варшавы на Маскву, што праходзіць непадалёку ад радзімы А. Твардоўскага (Смаленшчына) і А. Куляшова (Магілёўшчына). Вобраз шляху становіцца ўвасабленнем склада-ных перыпетый часу, вырастае да сімвала нязгаснай памяці і дарогі вечнасці. Паэт *"гутарыць аб часе, аб Твардоўскім"*, з захапленнем гаворыць пра яго самаадданае жыццё, мужнасць, веліч духу. Аляксандр Твардоўскі для Аркадзя Куляшова — ідэал паэта, сумленне паэзіі.

Драматычная паэма "Хамуціус" (1975) прысвечана Кастусю Каліноўскаму. Хамуціус — адна з падпольных мянушак кіраўніка паўстання 1863 — 1864 гг. на Беларусі і ў Літве. Сярод персанажаў паэмы рэальнымі гістарычнымі асобамі таксама з'яўляюцца Валерый Урублеўскі, Антанас Мацкявічус, Зыгмунт Сера-коўскі — паплечнікі К. Каліноўскага па паўстанцкай барацьбе, Мураўёў-вешальнік і інш. Паэт ярка раскрывае патрыятызм К. Каліноўскага, услаўляе ягоную мужнасць, высакароднасць, самаахвярнасць у імя свайго народа. Вобраз Кастуся Каліноўскага — трагедыіны. В. Бечык, даследчык творчасці А. Куляшова, адзначае, што "Хамуціус" нясе ў сабе "драматычную напружанасць, ёмістасць і афарыстычнасць верша".

Аркадзь Куляшоў выявіў сябе як таленавіты, глыбокі перакладчык. За дзейнасць у галіне мастацкага перакладу ён быў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі (1970). Куляшоў-перакладчык тонка адчуваў індывідуальнае майстэрства і адметнасць кожнага з тых аўтараў, што цудоўна загучалі на беларускай мове дзякуючы яго вялікай духоўнатворчай працы. Ён пераклаў "Энеіду" ўкраінскага паэта Івана Катлярэўскага, славыты "Спеў аб Гаяваце" Генры Лангфэла, выдатныя паэмы Аляксандра Пушкіна "Яўгеній Анегін" і "Цыганы". Паэтам пераствораны па-беларуску многія творы Міхаіла Лермантава, Тараса Шаўчэнкі, Сяргея Ясеніна, Расула Гамзатава і інш.

Аркадзь Куляшоў высока падняў філасофскі ўзровень беларускай паэзіі. Ён выявіў раскаваную асацыяцыйнасць мыслення, шырокаахопнасць паэтычнай думкі, яе суб'ектыўную інтэлектуальную заглыбленасць. Паэт не ўсведамляў сябе па-за агульназначнымі праблемамі чалавечага быцця, раскрываў агульначалавечае праз глыбока асабістае ўспрыманне рэчаіснасці і свету наогул. Ён узбагаціў традыцыі беларускага верша, пашырыў яго вобразна-выяўленчыя і стылёвыя магчымасці.

Аркадзь Куляшоў: Жыццё і творчасць

Літаратурная віктарына

1. Дзе і калі нарадзіўся Аркадзь Куляшоў?
(нарадзіўся 6 лютага 1914 года ў мястэчку Саматэвічы Касцюковіцкага раёна)
2. Колькі было год пачынаючаму паэту, калі і дзе быў надрукаваны першы яго верш? Успомніце назву верша. Як падпісаў яго паэт? *(12 год, “Ты, мой брат”, А.Дуда, 1926год, на старонках клімавіцкай акруговай газеты “Наш працаўнік”)*
3. З яког верша наступныя радкі, калі і дзе ён быў надрукаваны?
“Пайшла, ніколі ўжо не вернешся , Алеся.
Бывай, смуглявая, каханая, бывай.
Стаю на ростанях былых, а з паднябесся
Самотным жаўранкам звiніць і плача май”
(Верш “Бывай”, 1928 год, часопіс “Польмя”)
4. Як лёс, Аркадзя Куляшова звязан з Мсціславам?
(З 1928- 1930 вучыўся ў Мсціслаўскім педтэхнікуме)
5. З якімі паэтамі-маладнякоўцамі пасябраў у Мсціславе паэт?
(Юліем Таўбіным, Змітраком Астапенкам)
6. Калі і дзе былі напісаны Аркадзем Куляшовым наступныя радкі:
“Спіць пад зьяннем месяца,
Лёгшы ўздож ракі,
Месца, што не месціцца
Назвай у радкі.
Мсціславам,
Амсціславам,
Як не назавеш –
Словы ўсё не сціслыя,
Не даюцца ў верш.”
(раздзел “Гарадок”, паэма “Далёка да акіяна” (1969-1971)
7. Пра якія мясціны Мсціслава піша паэт у раздзеле “Парыж і Версаль”
(паэма “Далёка да акіяна”):
На Віхры ўзбярэжжах
Гарадок далёкі,
Хоць і цесны ў межах,
Марай быў - шырокі.
Ён назваў дасціпна,
Выдумкай багаты,
Можа і не сціпла,
Нашы інтэрнаты.
Стаў адзін – Парыжам,
А другі – Версалем,
На здзіўленне хіжым
Еўрапейскім далям.
8. Каму належыць гэтыя словы:

- У Беларусі ёсць салавей паэзіі – гэта Куляшоў, - і, падумаўшы, дадаў. – Узрушыў мяне, сэрца маё крануў чараўнік паэзіі Куляшоў.” (Аляксей Галстой)

9. Назвы некаторых вершаў А.Куляшова напамінаюць яго родныя мясціны. Назавіце гэтыя вершы. (“*Мая Бесядзь*”, “*Станцыя Камунары*”)

10. Аб якім творы рускага паэта Аркадзь Куляшоў пісаў, што ён “як паэт сваім нараджэннем абавязан іменна гэтаму твору”?

(*аб паэме “Краіна Муравія”, А. Твардоўскага*)

11. З якога твора наступныя радкі? Каму ён прысвечан?

“Іх вядуць па жытнай сцяжынцы.

Чатырох,

Пад канвоем.

З дому,

Чатырнадцать старэйшай дзяўчынцы,

Тры гады хлапчуку малому,

Разам з імі ў падвал халодны

Гоняць цётку – сястру Міная.” (З верша “*Балада аб чатырох заложніках*”,; *Бацьку Міная; Міная Піліпавічу Шмырову, партызанскаму камандзіру*)

12. Назавіце жаночае імя, якое часта сустракаецца ў творах паэта (Алеся)

13. У якіх паэтычных жанрах выступіў паэт у літаратуры?

(*Лірычны верш, гераічная балада, паэма*)

14. Назавіце творы рускай літаратуры, перакладзеныя паэтам на беларускую мову (“*Цыганы*”, “*Яўген Анегін*” А.Пушкіна а таксама творы Міхаіла Лермантава, Тараса Шаўчэнкі, Сяргея Ясеніна, Расула Гамзатава і інш.)

Літаратура:

1. Беларускія пісьменнікі: Бібліяграфічны слоўнік. У 6 т. Т 3. – С. 459 – 482.
2. Буланда, В. Асуджан я любоўю пажыццёва: Літаратурна музычная вечарына прысвечаная А. Куляшова /В. Буланда// Роднае слова. – 2004. - № 1. – С. 54 – 61
3. Бельскі, А ...Хуткасць думкі... Стагоддзе абганяе: Літаратурная гадзіна па творчасці А. Куляшова /А. Бельскі: Роднае слова. - 2000. - № 8. – С. 66 – 70.
4. Бязозкі, Р Аркадзь Куляшоў: Нарыс жыцця і творчасці. – 1978. – 192 с.
5. Звяровіч, Т.І., Гелер М.Л. Літаратурныя віктарыны. – 1967. – С. 159 – 194.
6. Куляшова, В З радаводу Аркадзя Куляшова /В. Куляшова// Роднае слова. – 1996. - № 1. – С. 147 – 162

Сэрца, дзе ўсёй зямлі трывога...

Матэрыялы да 110-годдзя з нагоды юбілея Аркадзя Куляшова

Складальнікі:

А. С. Лабетка

В. С. Несцярэнка

Адказы за выпуск:

Н. В. Сідарэнкава

Дзяржаўная ўстанова культуры
«Сетка публічных бібліятэк Мсціслаўскага раёна»
Адзел бібліятэчнай рэкламы і маркетынга

213453г. Мсціслаў, вул. Пралятарская, 36

Тэлефон: 8-02240-20-370

Эл. почта: Mstislavl_bib@mail.ru